

Zigmas Žemaitis (1884-1969) – gimnazijos steigėjas, pirmasis direktorius

Zigmas Žemaitis gimė 1884 m. lapkričio 8 d. Daktorių kaime, Tverečiaus valsčiuje, Švenčionių apskrityje, valstiečio šeimoje. Nuo pat jaunų dienų mokėsi skaityti lenkų kalba. Sulaukęs 10 m., Zigmas Žemaitis pradėjo lankyti Tverečiaus pradinę mokyklą. Būdamas 3 klasėje jis jau mokė pirmokus skaityti ir aritmetikos. 1896 m. Zigmas Žemaitis baigė tris klases. Nuvykęs į Daugėliški sėkmingai išlaikė egzaminus. Grįžęs namo Zigmas Žemaitis dar trejus metus dirbo šeimos ūkyje. Liudvikas Žemaitis būdamas vaistininko padėjėju, mokė savo brolių šio darbo. 1898 m. Zigmas Žemaitis išvyko į Vilnių gilinti vaistininko žinių. 1902 m. Zigmas Žemaitis su broliu Liudviku persikėlė į Odesą. Ten Liudvikas Žemaitis gavo vaistininko darbą, kurį dirbo kartu su Zigmu. 1903 m. Zigmas Žemaitis eksternu išlaikė brandos egzaminus ir įstojo į Odesos universiteto Fizikos-matematikos fakultetą. Universitete jį sudomino neeuklidinė geometrija, kurią dėstė iš Lietuvos kilęs mokslininkas B. Kaganas.

Studijuodamas Zigmas Žemaitis įsijungė į vietinės lietuvių bendruomenės „Rūta“ veiklą: vadovavo chorui, režisavo spektaklius, rengė astronomijos, geografijos kursus. 1909 m. Zigmas Žemaitis baigė studijas ir buvo paskirtas dirbti Odesos universitete. 1909 m. Zigmas Žemaitis atvyko į Vilnių, čia gavo matematikos dėstytojo darbą mergaičių gimnazijoje. Lietuvoje Zigmas Žemaitis įsitraukė į kultūrinę veiklą. Neoficialiai buvo išrinktas Lietuvių mokslo draugijos sekretoriumi. Palaikė ryšį su leidyklomis, redakcijomis. Per dvejus metus surinko apie 6500 eksponatų, raštų lietuvių kalba ir Lietuvių mokslo draugijos vardu 1914 m. surengė lietuviškų leidinių parodą, kuri veikė iki pat karo pradžios. Zigmas Žemaitis artimai bendravo su lietuvių menininkais M. K. Čiurlioniu, A. Žmuidzinavičiumi.

1915 m. vokiečiams užėmus Lietuvą, Z. Žemaitis pasitraukė į Rusiją, buvo pakviestas dėstyti Voronežo gimnazijoje. 1918 m. birželio pabaigoje grįžo į Lietuvą. Švenčionyse buvo atidaryta gimnazija, kurios vadovu nuo 1919 m. sausio 9 d. tapo Zigmas Žemaitis. Be to, jis rūpinosi ir kitomis apskrities mokyklomis.

1919 m. pavasarį lenkams užėmus Vilniaus kraštą, Švenčionyse Zigmui Žemaičiui likti buvo labai nesaugu. 1919 m. rudenį jis pasitraukė į Kauną, ten buvo paskirtas Komercinės mokyklos direktoriumi. Z. Žemaitis sumanė atgaivinti Lietuvos universitetą. 1920 m. sausio 27 d. jis įsteigė Aukštuosius kursus, iš kurių išaugo Kauno universitetas. Pradėjęs veikti Kauno universitetas turėjo tuos fakultetus, kuriuos pasiūlė Z. Žemaitis savo memorandume „Aukštosios mokyklos steigimo reikalu“. Nuo 1922 m. vasario 15 d. iki 1927 m. Zigmas Žemaitis buvo Matematikos-gamtos fakulteto dekanu, o nuo 1930 m. – Geometrijos katedros vedėju. Gyvendamas Kaune profesorius įsitraukė į aktyvų visuomeninį gyvenimą. 1927 m. gegužės 1 d. lakūnų Stepono Dariaus, Antano Gustaičio, Jono Mikėno, inžinieriaus ir lakūno Prano Hiksos, profesorius Zigmo Žemaičio iniciatyva pavyko įkurti Lietuvos aeroklubą. Nuo 1929 iki 1940 m. profesorius vadovavo Lietuvos aeronautikos klubui. Nuo 1923 m. jis tapo Vilniečių sąjungos pirmininku.

1940 m. Matematikos-gamtos mokslų fakultetas iš Kauno persikėlė į Vilnių. Zigmas Žemaitis buvo paskirtas universiteto prorektoriumi, o nuo 1946 iki 1948 m. ėjo tuometinio Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto rektoriaus pareigas. Nuo 1948 iki 1969 m. birželio 24 d. iki pat savo mirties profesorius Zigmas Žemaitis dirbo universiteto Matematikos ir mechanikos fakulteto Matematinės analizės katedroje. Jis aktyviai domėjosi neeuklidine geometrija ir atrado keletą dėsnų.

1969 m. birželio 24 d., ruošdamasis eiti į Lietuvos matematikų konferenciją, profesorius staiga mirė.

Už nuopelnus gimtajam kraštui Z. Žemaičio vardu pavadinta Švenčionių rajono gimnazija.

2001 m. lapkričio 17 d. Aleksote atidarytame Lietuvos karo aviacijos memoriale (Veiverių g. 132), atidengta atminimo lenta su įrašu: „Prof. Zigmas Žemaitis, 1884 XI 8–1969 VI 24, Lietuvos aeroklubo kūrėjas. 1928–1940 LAK pirmininkas“ (archit. Algimantas Mikėnas).

Minint 100-ąsias profesoriaus gimimo metines, sukurtas atminimo medalis, kuriuo apdovanojami žmonės, nusipelnę Lietuvos švietimui, mokslui ir kultūrai (skulpt. Antanas Žukauskas).